

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2022

Neksusanalyttinen tutkimus monilukutaidon edistämisestä terveystiedossa

Tuula Nygård

Oulun yliopisto

tuula.nygard@oulu.fi

<https://orcid.org/0000-0002-1040-8742>

Asiasanat: identiteetti, informaatio, monilukutaito, neksusanalyysi, opettajat, terveystieto

Viittaaminen: Nygård, T. (2022). Neksusanalyttinen tutkimus monilukutaidon edistämisestä terveystiedossa. *Informaatiotutkimus*, 41(2–3), 115–119. <https://doi.org/10.23978/inf.122598>

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Johdanto

Muuttuvissa informaatioympäristöissä, varsinkin sosiaalisessa mediassa, saatavilla olevan tiedon määrä ylittää ihmisen käsittelykyvyn ja tiedon yhä moninaisempi sisältö ja alkuperä vaikeuttavat mahdollisuuksia hallita sitä. Visuaaliset ja vuorovaikutteiset informaation lähteet voivat olla hämmentäviä ja harhaanjohtavia, joten nuoret tarvitsevat uudenlaisia tiedonhankinnan ja informaation arvioimisen taitoja, uusia lukutaitoja, jotka mahdollistavat monipuolisten sisältöjen ymmärtämisen ja käyttämisen. Digitaalisessa maailmassa on tärkeää osata erottaa tosiasiat mielipiteistä, arvioida tiedon uskottavuutta ja oppia tunnistamaan väärää tai puolueellista tietoa. Tämä on kouluopetuksenkin uusi haaste, koska ohjatessaan nuoria tässä tehtävässä myös opettajat ovat uusien vaatimusten edessä. Tiedonhankinnan ja arvioinnin taidot ovat erityisen tärkeitä terveystiedossa, koska terveyttä koskeva tieto voi olla vaikeaselkoista ja muuttuvaa, ja puutteelliset taidot voivat aiheuttaa jopa terveysriskejä.

Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä esityksessäni kuvaan väitöstutkimustani *”Kyllä siinä paljon on semmoista harjoiteltavaa”*. *Neksusanalyttinen tutkimus monilukutaidon edistämisestä terveystiedossa*. Tutkimuksessani tarkastelin oppijoiden tiedonhankinnan ja arvioinnin edistämisen haasteita monilukutaidon näkökulmasta terveystiedon opetuksessa ja sitä, miten opettajat ohjasivat oppijoitaan hankkimaan tietoa, arvioimaan kriittisesti tiedonlähteitä ja tekemään valintoja niiden välillä. Tutkimukseni oli monitieteinen ja hyödynsi kasvatustieteiden ja informaatiotutkimuksen näkökulmia terveystietintään ja opetukseen.

Tutkimuksessani lähestyin tiedonhankintaa ja arviointia monilukutaidon näkökulmasta, koska monilukutaitoa tarvitaan lukuisten viestintäkanavien ja median sekä kulttuurisesti ja kielellisesti moninaisten tekstien tulkitsemiseen (New London Group, 1996). Monilukutaidon käsitteellä tarkoitetaan kykyä selittää, tuottaa ja arvioida erilaisia, esimerkiksi sanallisia, kuvallisia ja auditiivisia, tekstejä (OPH, 2015). Tiedon arviointi monilukutaidon näkökulmasta korostaa multimodaalisten ja digitaalisten tekstien kriittistä arviointia verkkoympäristöissä, mutta se käsittää myös painettujen tekstien arviointia esimerkiksi luotettavuuden ja uskottavuuden perusteella (Leu ym., 2011; Rasi ym., 2019).

Tutkimukseni tavoitteena oli lisätä ymmärrystä siitä, mitä tarvitaan oppijoiden tiedonhankinnan ja arvioinnin edistämiseen yläkoulun terveystiedossa. Tätä tavoitetta selvitin kolmen tutkimuskysymyksen kautta:

1. Millaisia tiedollisen auktoriteetin rooleja terveystiedon opettajilla on, kun he ohjaavat oppijoita hakemaan ja arvioimaan tietoa?
2. Miten opettajien opettajaidentiteetti ilmenee, kun he opettavat tiedonhankintaa ja arviointia sekä terveystietoa?
3. Millaiset tekijät aiheuttavat jännitteitä monilukutaidon opetuksessa terveystiedossa?

Metodologia

Tutkimuksen teoreettismetodologisena lähestymistapana hyödynsin neksusanalyysia, joka keskittyy sosiaalisen toiminnan tutkimiseen pyrkien valottamaan sosiaalisten ilmiöiden luonnetta (Aarnikoivu & Saarinen, 2020; Scollon & Scollon, 2004). Neksusanalyysin avulla tarkastelin vuorovaikutuksen muotoutumista luokkahuoneissa terveystiedon oppitunneilla ja tilanteissa syntyviä keskusteluja suhteessa aikaisempiin tapahtumiin sekä toimijoiden (opettajien ja opiskelijoiden) elämänhistorioihin, kokemuksiin ja identiteetteihin. Tutkimus kohdistui yläkoulun terveystiedon opettajiin, koska terveystieto on kaikille pakollinen oppiaine luokilla 7–9 ja myös siksi, että opettajien toimintaa on vähemmän tutkittu.

Aineisto koostui oppituntien havainnointiaineistosta ja opettajien haastatteluaineistosta. Havainnointiaineisto koottiin osana laajempaa Kognitiivinen auktoriteetti nuorten arkielämän terveystietoon liittyvissä ympäristöissä (CogAHealth) -projektia (2016–2020). Aineisto kerättiin neljässä luokassa, joissa opettajat toteuttivat terveystiedon oppitunneilla ryhmätöitä opetussuunnitelman mukaisista aiheista. Tutkimukseni seuraavassa vaiheessa haastattelin 8 terveystiedon opettajaa heidän käsityksistään tiedonhankinnasta ja arvioinnista, opettajaidentiteetistä sekä oppilaiden monilukutaidosta.

Tulokset

Tutkimukseni tulokset toivat esiin monitahoisen ilmiön. Oppijoiden tiedonhankinnan ja arvioinnin opettamisen ulottuvuuksina ovat 1) nykyaikaisen

terveysviestinnän ja verkkoympäristöjen monimutkaisuus, 2) multimodaalisten ja erimuotoista tekstiä sisältävien tiedonlähteiden valintaprosessit sekä 3) opettajien roolit tiedon välittäjinä, lähteinä ja valinnan ohjaajina.

Opettajan tiedollisen auktoriteetin rooli oli keskeinen, kun oppitunnilla arvioitiin terveystiedon luotettavuutta. Oppijat tukeutuivat opettajaansa matalalla kynnyksellä. Oppijan luottamusta nauttiva opettaja sai myös vakuutettua oppijansa käyttämään niitä tiedonlähteitä, jotka hän itse koki luotettaviksi. Tutkimukseeni osallistuneilla terveystiedon opettajilla opettajaidentiteetti rakentui tiedonhankinnan ja arvioinnin yhteydessä kolmella eri tavalla: toiminnan, asiantuntemuksen ja vuorovaikutuksen kautta. Opettajaidentiteetit muotoutuivat eri tavoin, mutta ne tähtäsivät samaan asiaan, luottamuksen syntymiseen ja opiskelijan hyvinvointiin.

Tutkimukseni tulokset osoittivat, että opettajat tietävät mitä monilukutaidon käsitteellä tarkoitetaan, mutta se, miten sitä voidaan eri oppiaineissa edistää, on haastavampi kysymys. Kiinnostavana seikkana esiin nousi opettajien huoli opiskelijoiden luku- ja kirjoitustaidon heikkenemisestä ja pyrkimys näiden taitojen kehittämiseen myös yläkoulussa. Tämä seikka aiheutti jännitteitä oppituntien sisältöön myös terveystiedossa ja opettajat suosivatkin opetusmenetelmiä, joiden avulla opetettiin paitsi terveystiedon asiasisältöjä, voitiin myös painottaa – ei niinkään monilukutaitoa – vaan perinteistä luku- ja kirjoitustaitoa.

Terveystiedon opettajat pitivät tiedonhankintaa ja informaation arviointia monilukutaidon keskeisinä elementteinä. Opettajat totesivat nykyaikaisen terveyttä koskevan informaation arvioinnin olevan vaikeaa jopa opetus- ja terveysalan ammattilaisille. Huolimatta tiedon helposta ja nopeasta saatavuudesta, monimuotoisen sisällön ja multimodaalisten tekstien luotettavuuden sekä tiedon tarjoajien tarkoituksien arviointi erityisesti verkkoympäristöissä luo jännitteitä kouluopetukseen. Koulutehtävissä tarvittavaa tietoa haetaan usein internetistä, esimerkiksi tunnettujen auktoriteettien luotettaviksi tiedetyiltä sivustoilta, jolloin todellista tiedon arviointia ei tarvitse tehdä. Siksi oppijoita tulisikin kannustaa etsimään tietoa vakiintuneiden tiedonlähteiden ulkopuolelta, jolloin heidät pakotettaisiin arvioimaan ja pohtimaan kriittisesti sisällön luotettavuutta, tarkkuutta ja laatua sekä kirjoittajan ja julkaisijan tarkoituksiperiä.

Lähteet

- Aarnikouvi, M., & Saarinen, T. (2020). ”Kuuluuko täältä, kuuluuko nyt?”: tohtoriopiskelijoiden verkkovälitteisen kirjoitusopetuksen ongelmatilanteiden neksusanalyysi. *Puhe ja kieli*, 40(1), 41–60. <https://doi.org/10.23997/pk.95498>
- Leu, D. J., McVerry, J. G., O’Byrne, W. I., Kiili, C., Zawilinski, L., Everett-Cacopardo, H., . . . Forzani, E. (2011). The new literacies of online reading comprehension: Expanding the literacy and learning curriculum. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 55(1), 5–14. <https://doi.org/10.1598/jaa1.55.1.1>
- New London Group (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60–93.
- Opetushallitus (2015). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus.
- Rasi, P., Kangas, M., & Ruokamo, H. (2019). Promoting multiliteracy in the Finnish educational system. Teoksessa M. Paksuniemi & P. Keskitalo (toim.), *Introduction to the Finnish educational system* (s. 97–111). Brill Sense.
- Scollon, R., & Scollon, S. W. (2004). *Nexus analysis. Discourse and the emerging internet*. Routledge.